

Примітки

- ¹ Журавльов О. П. Дрібна рогата худоба Ольвії // Стародавнє виробництво на території України.— К., 1992.— С. 196, 197.— Табл. 1.
- ² Журавльов О. П. Фауна поселення Черноморка-II (на матеріалах костних остатків) // Использование методов естественных наук в археологии.— К., 1981.— С. 132.— Табл. 2.
- ³ Цалкин В. И. Древнее животноводство племен Восточной Европы и Средней Азии // Материалы и исследования по археологии СССР.— 1966.— № 135.— С. 11, 12.
- ⁴ Журавлев О. П. Остеологические данные и история животноводства Нижнего Побужья в античное время // Методы естественных наук в археологии.— М., 1987.— С. 38, 39.
- ⁵ Журавльов О. П. Дрібна рогата худоба Ольвії...— С. 158, 159.— Табл. 1.
- ⁶ Рыбаков Б. А. Язычество древних славян.— М., 1981.— С. 156.
- ⁷ Русяева А. С. Земледельческие культы в Ольвии догетского времени.— К., 1979.— С. 35—121.

О. П. Журавлев, Е. В. Маркова

ОСТЕОЛОГИЧЕСКИЕ МАТЕРИАЛЫ ИЗ КУЛЬТОВЫХ КОМПЛЕКСОВ ОЛЬВИИ

В статье впервые за всю историю археозоологических исследований Ольвии рассмотрены остеологические материалы из закрытых комплексов культового назначения — ботросов, найденных на раскопах АГД и Е₃. Установлено, что эти материалы и количественно, и качественно отличались от материалов из синхронных ботросам культурных слоев Ольвии. В частности, в первых преобладали одни части скелета, во вторых — другие. Есть различия и в видовом составе. Видимо, к культовой мясной пище предъявлялись иные требования, чем к повседневной.

O. P. Zhuravlev, E. V. Markova

OSTEOLOGICAL FINDINGS FROM CULT ASSEMBLAGES OF OLBIA

It is the first case in the history of archaeozoological studies of Olbia that osteological findings from closed assemblages of cult purposes (botroses) found in excavations AGD and E₃ are described. It is stated that these findings differ both quantitatively and qualitatively from findings excavated from cultural Olbian layers synchronous to botroses. In particular, certain parts of skeleton prevailed in the former, while other parts prevailed in the latter. There are differences in the species composition as well. Apparently, demands made to the cult meat food differed from those to everyday food.

Одержано 1.10.93

ГОРОДИЩА ПІВДНЯ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

І. С. Вітрик

В інформації подаються дані про результати розвідок на шести городищах, археологічні відомості про які були неповними, вимагали уточнення чи були відсутні.

Протягом 1988—1989 рр. експедиція ІА НАН України під керівництвом М. П. Кучери здійснювала розвідки у ряді районів Житомирської області у зв'язку з підготовкою матеріалів до «Зводу пам'яток історії та культури України»¹. Під час обстеження було досліджено шість городищ, археологічні

© І. С. ВІТРИК, 1995

відомості про які були неповними і вимагали уточнення. Нижче подаємо короткий їх опис.

1. с. Привітів Любарського району. Городище розташоване у західній частині села на мисі лівого берега р. Тюкелівка (права притока Случі) в урочищі Замчисько (рис. 1, 1). Підпрямокутний майданчик городища видовжений з заходу на схід на 120 м при ширині 80—85 м. Схил мису з півночі має висоту 8 м, а з заходу і сходу внаслідок господарського використання схили невисокі. З напільного південного боку вал не зберігся, але добре помітна западина на місці рову. На городищі зібрана давньоруська кераміка XII—XIII ст., в тому числі 13 уламків вінець (рис. 2, 1—5) і фрагмент світильника. Городище зайняте городами й забудовою.

2. смт Миропіль Держинського району. Городище знаходиться за 3 км на північ від Мирополя на останці правого берега р. Случ у лісі. Відоме під назвою «Бунякове городище». У 1896 р. городище досліджував С. С. Гамчен-

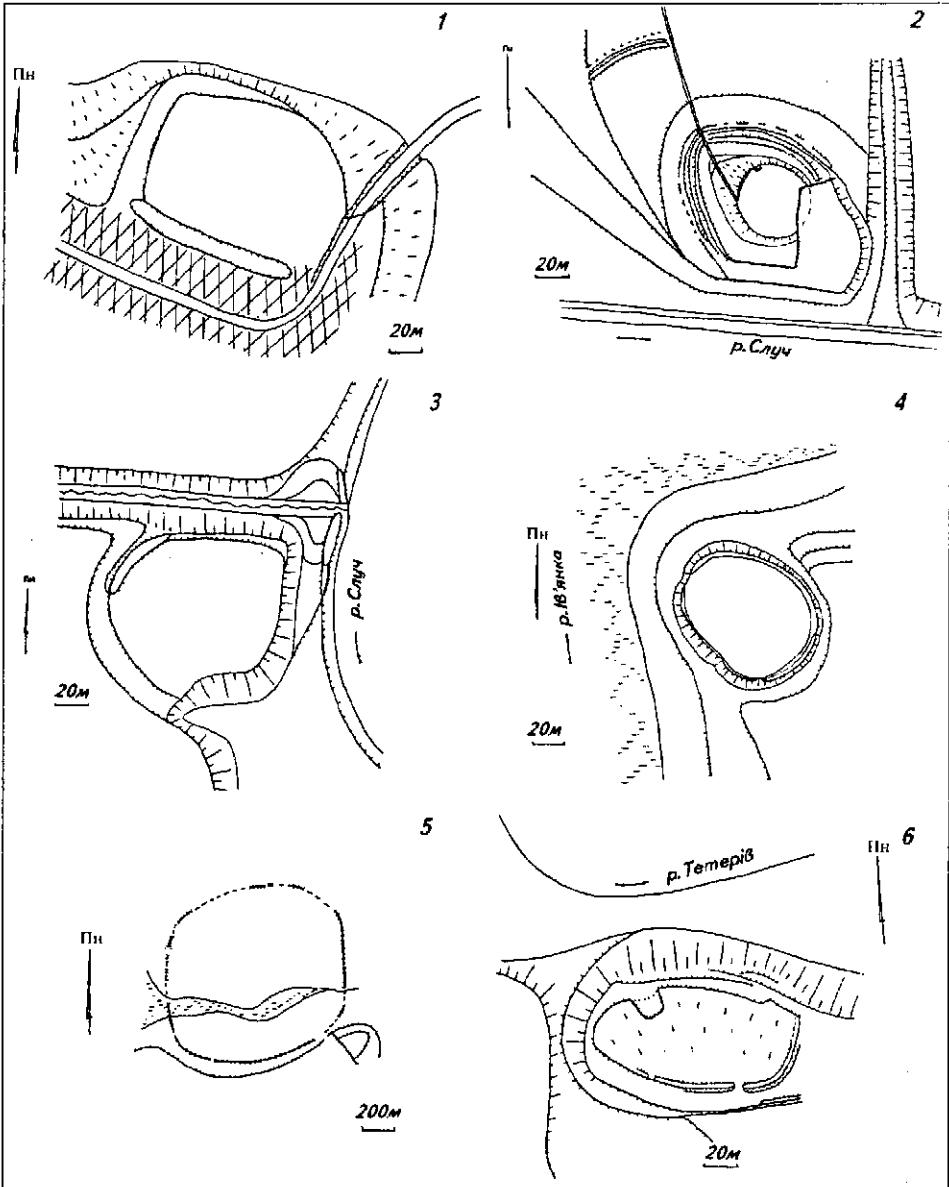

Рис. 1. Плани городищ:

1 — с. Привітів; 2 — смт Миропіль; 3 — с. Гульськ; 4 — с. Степок; 5 — с. Шиглівка; 6 — Малі Кошарища.

ко², а у 1954 р.— Ю. В. Кухаренко³. Нами був уточнений план городища (рис. 1, 2) і визначений стан збереження.

Майданчик городища округлий, діаметром 45 м, заріс окремими деревами (раніше розорювався). Східний край майданчика і вся східна частина останця зрізані при будівництві ДОТу, розташованого нижче на схилі. З півдня останець у нижній частині підрізаний рікою. З півночі та заходу на схилі збереглися два ряди валів.

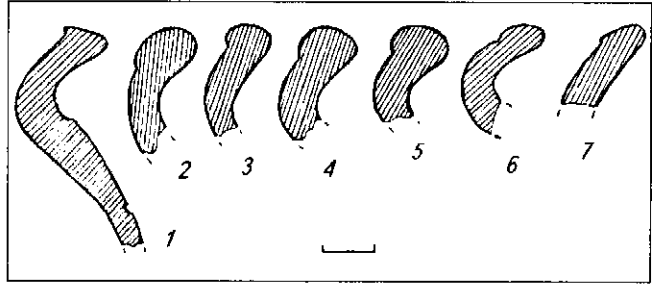

Рис. 2. Профілі вінець давньоруських горщиків XII—XIII ст.: 1—5 — с. Привітів; 6 — смт Миропіль; 7 — с. Степок.

Висота першого валу — 1, ширина 5—6 м. Другий, зовнішній вал сильно розсунувся і виділяється лише рельєфом. З північного заходу розлогим схилом проходить доріжка. З цього ж боку на відстані 50 м від нижнього, зовнішнього валу городища в лісі зберігся відрізок ще одного валу з ровом із зовнішнього боку довжиною 55 м. Висота валу 0,7—0,8, ширина 5 м. По зовнішньому краю рову простежуються залишки ще одного невеликого валу.

Культурний шар городища містить матеріали пізньотрипільської культури, ранньозалізного віку та давньоруського часу (рис. 2, 6).

3. с. Гульськ Новоград-Волинського району. Городище займає підпрямокутний мис лівого берега р. Случ за 850 м на південний захід від села (рис. 1, 3). З напільного, західного боку, у північній частині, збереглася частина валу довжиною 50 м, що заріс деревами. У південній частині вал розораний — простежується у рельєфі тільки зовнішній край, обмежений западиною, в якій знаходився рів. З боку ріки городище розмірами 80×90 м ескарповане, за 4 м нижче на його схилі розташовано терасоподібний майданчик із залишками рову, у північній частині по зовнішньому краю майданчика зберігся вал, підрізаний ззовні рікою. Він продовжується на іншому, північному, боці струмка. Спочатку цей вал огинав струмок з північного сходу і доходив до краю плато, на якому знаходилася неукріплена частина поселення.

Виявити культурний шар на городищі не вдалося, а матеріали зібрані на поселенні можуть датуватися раннім залізним віком.

4. с. Степок Андрушівського району. Городище займає мис правого берега р. Ів'янки за 2,5 км західніше села та на такій же відстані на південний схід від залізничної станції Івниця (рис. 1, 4). Вперше його опис був поданий В. Б. Антоновичем⁴. Городище овальне, розмірами 90×65 м, з валом по периметру висотою 0,5, шириною 5 м. З напільного боку висота валу 1, ширина 10 м, тут же поряд збереглися залишки рову, що заплив. Майданчик городища задернований, а раніше, за свідченнями місцевих мешканців, тут знаходилася селянська садиба. У шурфах на городищі виявлено кілька фрагментів кераміки, серед них одні вінця (рис. 2, 7), які можна датувати XII ст.

5. с. Щигліївка Коростишівського району. Городище відоме в археологічній літературі ще з середини XIX ст., І. Фундуклей⁵ і В. Б. Антонович⁶ зазначали, що все село Щигліївка розміщене всередині величезного овального городища. Форма городища округло-прямокутна 1×1 км з залишками валу по периметру (рис. 1, 5). Висота валу 2, місцями 3, ширина приблизно 20 м, він зберігся з усіх боків але на деяких ділянках вал спланований забудовою села чи знищений кар'єрами або силосними ямами. У зрізах насипу валу бульдозером у північно-західному куті городища і по боках силосних ям, розміщених з півночі, виступає перепалений суглинок і обвуглена деревина від згорілих внутрішніх конструкцій. Через городище з заходу на схід проходить заболочена долина з водоймами і меліоративними каналами. На городях села зібрані фрагменти кераміки ранньозалізного віку.

6. с. Малі Кошарища Коростишівського району. Городище займає мис на високому правому березі р. Тетерів за 1,5 км на схід від села в урочищі Замчиська Гора (рис. 1, 6). Згадка про городище є у В. Б. Антоновича⁷. Форма городища овальна, 120×60 м. З півночі від ріки воно сильно пошкоджене. З північного, південного і південно-східного боків по краю майданчика збереглися вал і рів. За 4—6 м південніше розташований ще один вал з ровом, залишки якого найкраще збереглися з південного сходу, далі на полі вал повністю розораний. Висота першого валу — 3—5 м, глибина рову — 1—1,5 м, а висота другого (зовнішнього) валу і глибина рову близько 1 м.

Майданчик городища сильно нахилений до ріки, заріс листяним лісом. На городищі і селищі, що розміщується на схід від городища, знайдено багато уламків ліпної кераміки раннього залізного віку, а також фрагмент кам'яної сокири з отвором, крем'яні відщепи.

Внаслідок роботи експедиції були складені плани усіх городищ. Вперше були досліджені давньоруське городище в с. Привітів, а також городище ранньозалізного часу в с. Гульськ. Відомості про інші наводилися лише в дореволюційній літературі (окрім даних про багатощарове городище поблизу смт Миропіль). Добою раннього заліза можуть датуватися городища у Мирополі, Гульську, Щиглівці, Малих Кошарищах. Давньоруський шар виявлено на городищах у Привітові, Мирополі, Степку. Одержані дані доповнюють наші відомості про археологічні пам'ятки Житомирщини і дають змогу поставити питання про їх охорону.

Примітки

¹ Кучера М. П., Звиздецкий Б. А., Иванченко Л. И., Витрик И. С. Отчет о разведке памятников археологии Житомирской области в 1988 г. // НА ИА НАН Украины.— ф. 1988/156; Кучера М. П., Витрик И. С. Звіт про обстеження пам'яток археології Житомирської області в 1989 р. // НА ІА НАН України.— ф. 1989/20а.

² Гамченко С. Раскопки в бассейне р. Случи (Между м. Мирополь и с. Ульха) // Труды XI АС.— С. 357—360.

³ Кухаренко Ю. В. Из материалов разведок на Вольни // КСИИМК.— 1958.— № 72.— С. 87.

⁴ Антонович В. Археологическая карта Волынской губернии // Труды XI АС.— С. 8.

⁵ Фундуклей И. Обзорные могил валов и городищ Киевской губернии.— К., 1848.— С. 42.

⁶ Антонович В. Указ. соч.— С. 14.

⁷ Антонович В. Указ. соч.— С. 8.

И. С. Витрик

ГОРОДИЩА ЮГА ЖИТОМИРЩИНИ

В ходе археологических разведок 1988—1989 гг. экспедицией ИА НАН Украины были исследованы шесть городищ. В археологической литературе содержались лишь сведения о существовании подобных памятников у сел Гульск, Малые Кошарища, Щиглиевка, более известно было городище у пгт Мирополь, два городища (сс. Приветов, Гульск) обследовались впервые. В результате работ были составлены их планы и собраны материалы для датировки.

I. S. Vitrik

SETTEMETNS OF THE SOUTH OF THE ZHITOMIR REGION

During archaeological surveys carried out by the Institute of Archaeology of the Academy of Sciences of Ukraine in 1988—1989 six settlements of the south of the Zhitomir Region were examined. The archaeological literature has in its disposal only information on existence of settlements near villages Gulsk, Malye Kosharishcha, Shchiglievka; a settlement near town of Miropol is known somewhat better; two settlements near vilages Privetov and Gulsk are examined for the first time. As a result of the studies carried maps of all these settlement have been compiled and information for their dating is obtained.

Одержано 10.01.92